

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตนเอง จนไม่หวาดหวั่นพรันพรึงแม้แต่ความตาย ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้นคือผู้ที่ได้เข้าถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิต^{*} และการศึกษาความหมายของชีวิตมนุษย์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ด้วยการศึกษาวิตมนุษย์เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่จำเป็นจะต้องศึกษาทำความเข้าใจสภาวะที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์จากแง่มุมอื่นประกอบกันไป ในการเข้าใจความหมายของชีวิตมนุษย์ทรรศนะหนึ่งที่มีมักจะไม่ว่าถึง ก็คือเรื่องความตาย เมื่อกล่าวถึงเรื่องความตายคนส่วนมากก็มักจะไม่นชอบให้กล่าวถึง ความตายเป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่สำคัญของชีวิต และไม่สามารถแยกออกจากมิติของการดำรงอยู่ เพราะเราไม่สามารถกล่าวถึงสิ่งมีชีวิตได้โดยไม่หมายถึงสิ่งที่ต้องตาย

ในปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออกได้มีทัศนคติต่อชีวิตและความตายมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้พยายามแสวงหาเหตุผลเพื่อจะอธิบายความหมายของชีวิตและความตายให้มนุษย์รู้สึกว่ามีความสบายใจหากเชื่อในเหตุผลนั้นๆ เพราะมนุษย์ส่วนมากมองว่าความตายเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาต่อมนุษย์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องขบคิดและพยายามทำความเข้าใจค้นหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาความวิตกกังวลเมื่อต้องเผชิญความตาย กล่าวโดยสรุปแล้วมีแนวคิดกระแสหลักใหญ่ๆ ที่อธิบายความหมายของความตายอยู่ ๒ กระแส คือ (๑) การอธิบายความหมายของความตาย คือ การสิ้นสุดที่สุดแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ เมื่อกายดับตายไปทุกอย่างก็สิ้นสุด ความจริงคือสสารเท่านั้น จิตไม่มีอยู่จริง จิต

^{*} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมานุชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

เป็นเพียงกระบวนการอันซับซ้อนของสสารเท่านั้น^๒ ความตายเป็นจุดสุดท้ายของมนุษย์ เพราะไม่มีสิ่งใดสืบต่อหลังความตาย แนวคิดแบบนี้เรียกว่า “สสารนิยม” (Materialism) แนวคิดนี้จึงพยายามเพื่อชะลอความตายให้ช้าลง (๒) การอธิบายความหมายของความตาย คือ การสืบเนื่องจากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่ง ความตายเป็นเพียงการเปลี่ยนที่จากสถานะหนึ่งของวิญญาณ (Soul) จิตหรือวิญญาณจึงมีความสืบเนื่องต่อไปเป็นนิรันดร์ ร่างกายที่เป็นสสารเป็นเพียงที่อาศัยของจิตในช่วงชีวิตหนึ่งเท่านั้น จิตเท่านั้นที่เป็นจริงเที่ยงแท้ ดังนั้นจิตจึงเป็นอมตะ (Immortality) แนวคิดแบบนี้เรียกว่า “จิตนิยม” (Idealism) แนวคิดนี้ฝากความหวังไว้กับพระเจ้า จึงปฏิบัติต่อชีวิตด้วยเชื่อว่าสิ่งที่ทำมีคุณค่าที่แท้จริงหลังความตาย

พุทธปรัชญาเถรวาทมองชีวิตในแง่มุมต่างๆ มากมาย เช่น มองว่าชีวิตเป็นของไม่เที่ยง ชีวิตเป็นสิ่งไม่แน่นอน ชีวิตย่อมมีความเปลี่ยนแปลง ชีวิตมีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย ชีวิตนี้มีทุกข์ ชีวิตนี้ไม่มีแก่นสาร ชีวิตนี้ไม่มีตัวตน เป็นของว่างเปล่า^๓ พุทธปรัชญาเถรวาทมีความเชื่อว่าความตายไม่ใช่แค่การสิ้นสุดทั้งหมดของชีวิตอย่างที่สสารอธิบาย และปฏิเสธเรื่องจิตอมตะไม่มีกาลสิ้นสุดอย่างที่จิตนิยมอธิบาย เนื่องด้วยพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ากายกับจิต มีสภาพเกิดดับแปรเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย จิตจึงมีลักษณะเป็น “อนัตตา” คือ ความไม่มีตัวตนที่แท้^๔ ความตายไม่ใช่มีเพียงแค่การดับลงของชีวิตในภพชาติเดียวเท่านั้น แต่จะเกิดและตายสืบไปเรื่อยๆ ตามเหตุปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขอยู่ ถ้าประกอบไปด้วยกิเลส ดับจิตไปก็ต้องเกิดใหม่ หากกิเลสมีได้ก็จะดับสูญไปไม่เกิดอีก^๕ การสืบต่อนี้เรียกว่า “สันตติ” แต่ไม่ใช่สืบต่อของจิตที่ยืนโรงถาวรแบบจิตนิยม ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรียกความตายในช่วงอายุขัยนี้ว่า ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ และรวมไปถึงการดับลงของรูปนามในขณะหนึ่งๆ เพราะชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย จันท์ ๕ ที่เกิดขึ้นและดับไปขณะหนึ่งๆ สืบต่อกันไป ซึ่งเรียกว่า “ขณิกมรณะ”^๖ หากมองนัยยะ

^๒ วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทยร่มเกล้าจำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๖๗-๖๘.

^๓ บ.ม. (ไทย) ๒๕/๓๕/๕๗.

^๔ สมักร บุรวาส, **พุทธปรัชญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓ - ๑๕๔.

^๕ สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาการ, **มิลินทปัญหา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๖๔.

^๖ พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๒ ตอน ๑**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑ - ๒.

นี้ โดยความจริงมนุษย์เกิดและตายตลอดเวลาแห่งการดำรงชีวิตอยู่ ดังนั้นเมื่อคำว่า “ตาย” บ่ง
 นัยถึงการดับ การสิ้นสุด ความดับไปแห่งกิเลสตัณหาโดยสิ้นเชิง ก็น่าจะบ่งถึงความตายที่
 ไม่ขึ้นต่อกาลเวลา

กฤษณมูรติมิได้นิยามความหมายของชีวิตที่ตายตัวแน่นอน แต่ได้แนะนำให้
 สัมผัสและเข้าใจชีวิตด้วยตนเอง การเข้าใจชีวิตคือการเข้าใจตนเอง เป็นการเรียนรู้ความจริง
 ภายในจิตสำนึกของตนเอง ว่าชีวิตประกอบด้วยแง่มุมต่างๆ มากมาย เขามีความเชื่อว่าความ
 ตายในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริงหนึ่งของชีวิต เขาไม่ได้ให้บทสรุปหรือทฤษฎีอันตายตัว ต่อ
 ความหมายของความตาย หรือชีวิตหลังความตาย กล่าวคือ “ยิ่งเข้าใจความตายด้วยบทสรุป
 มากเท่าไร เราก็ยิ่งห่างไกลจากความตายมากเท่านั้น”^๓ สาเหตุที่ทำให้ความหมายของชีวิต
 และความตายแตกต่างกัน เพราะความเชื่อ ทัศนคติต่อชีวิตและความคิดความปรารถนา ใน
 ทัศนคติของกฤษณมูรติจึงเป็นภาวะที่เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องรับรู้เอง มากกว่าบทสรุปทางความ
 เชื่อเดิมที่มนุษย์ยึดติดอยู่ เพราะความเชื่อเดิมไม่สามารถสัมผัสภาวะความตายได้อย่างแท้จริง
 ความตายเป็นสิ่งที่สัมผัสได้เมื่อปราศจากความปรารถนาความสืบเนื่องในความคิด เพราะ
 ความสืบเนื่องในความคิดเป็นสิ่งที่รู้แล้ว การสิ้นสุดจากสิ่งรู้แล้วเป็นก้าวแรกของการเข้าใจ
 ความตาย เมื่อนั้นจิตใจจะสดใหม่เสมอ ไร้ซึ่งความกลัวจึงจะสามารถเข้าสู่ภาวะที่เรียกว่า
 ความตายได้^๔ เป็นภาวะที่อยู่กับปัจจุบันขณะ เป็นอิสรภาพที่แท้จริงที่เกิดขึ้นต่อจิตใจของ
 มนุษย์ ความตายจึงมีความหมายต่อปัจจุบันขณะเท่านั้น ไม่ใช่ในอนาคตหรือโลกหน้า

จะเห็นได้ว่ามโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายพุทธปรัชญาเถรวาท และกฤษณมูรติ
 ไม่เห็นด้วยกับการให้นิยามชีวิตและความตายของสสารนิยม และจิตนิยม

พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ากายกับจิต มีสภาพเกิดดับแปรเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย
 จิตจึงมีลักษณะเป็น “อนัตตา” ความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ใช่จุดสิ้นสุดของชีวิต เป็น
 เพียงจุดเริ่มต้นของชีวิตใหม่ในภพหน้า ในแง่นี้ชีวิตและความตายจึงเป็นขบวนการที่ต่อเนื่อง
 ไม่ได้จบแค่ความตายในภพชาติเดียวเท่านั้น แต่จะเกิดและตายสลับต่อไปเรื่อยๆ ตามเหตุปัจจัย
 ที่เป็นเงื่อนไขอยู่ ถ้ามีกิเลส ดับจิตไปก็ต้องเกิดใหม่ หากกิเลสมีได้ก็จะดับสูญไปไม่เกิดอีก

^๓ กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, แปลโดย กรรณิการ์ พรหมเสาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
 (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

แต่กฤษฎมูรติเห็นว่าทศรูปทฤษฎีเหล่านี้เป็นเหตุผลที่ซับซ้อน และครอบงำมนุษย์ ความคิดที่เกิดจากความรู้ที่สั่งสมมา ไม่สามารถจะเข้าใจความตายได้ เนื่องจากเขาเห็นว่าความคิดคือสิ่งที่เก่า เพราะอยู่ในขอบเขตแห่งกาลเวลา สิ่งที่ไม่สามารถเข้าใจสิ่งใหม่ได้อย่างแท้จริง

การศึกษาเปรียบเทียบครั้งนี้ เป็นการนำเอาทัศนะแนวคิดเชิงปรัชญาของพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติมาเปรียบเทียบ มิได้มองเปรียบเทียบเรื่องศาสนาหรือตัวบุคคล และทัศนะของทั้งสองบางประเด็นคู่พิวผินอาจจะเห็นว่ามีเหมือนกัน แต่ถ้าศึกษาให้ลึกซึ้งสิ่งที่เราเห็นว่ามีเหมือนกันจะเหมือนกันจริงหรือไม่อย่างไร

เพื่อไม่ให้ชีวิตของมนุษย์ดำเนินไปอย่างเลื่อนลอยตามยถากรรม โดยไม่รู้ว่าสิ่งที่ตนเองกำลังจะก้าวเข้าไปสู่ นั้นแท้จริงคืออะไร ชีวิตและความตายจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่นำมาพิจารณาศึกษา เพื่อมนุษย์จะได้มีความรู้อันจะเป็นหลักในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อเผชิญกับความตายอย่างรู้ทันหรืออย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อลดความแปลกแยก และสร้างความคุ้นเคยกับความตายซึ่งจะยังผลให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างสมดุลย์และตระหนักในสถานะที่เป็นจริงของชีวิตมากขึ้น

ในบรรดาผลงานปรัชญา แนวคิด คำสอน ของชาวต่างชาติ งานของกฤษฎมูรติ นับได้ว่า โดดเด่น และมีคุณค่าต่อชาวโลก ได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาต่างๆ มากมายหลายภาษา โดยเฉพาะเรื่องชีวิตและความตาย ทัศนะของท่านมีความแปลกใหม่และแตกต่างออกไปจากมุมมองทางแนวคิดปรัชญา และศาสนาทั่วไปที่ศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน และมีผลกระทบต่อจารีต ประเพณีดั้งเดิม ทัศนะกฤษฎมูรติอาจสอดคล้องกับพุทธปรัชญาเถรวาทในแง่มุมมองที่สำคัญ คงเป็นที่น่าเสียดาย หากเราไม่ได้มีโอกาสรู้จักท่านและผลงานของท่านสิ่งที่ท่านทำนั้น มีเป้าหมายสำคัญเพียงอย่างเดียวคือ ให้เรารู้จักตัวเองและเป็นอิสระสามารถสังเกตเรียนรู้ เข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขของชีวิตด้วยตัวของเราเอง อิสระจากความคิด จากคำร่ำคำสอน จากคนอื่น สังคม ความเชื่อ อิทธิพล การครอบงำต่างๆ

จากปัญหาที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ ประเด็นความเหมือนกันและแตกต่างกัน ซึ่งปัญหาเรื่องชีวิตและความตายแม้นักปราชญ์ทุกยุคทุกสมัยพยายามอธิบายด้วยวิธีต่างๆ แต่ก็ยังไม่คลายความเคลือบแคลงสงสัยของมนุษย์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการเสนอตรงนี้ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายของกฤษฎมูรติ

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาเปรียบเทียบ (A comparative study research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary investigation) ซึ่งเอกสารที่จะใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าประกอบไปด้วย

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ตำรา เอกสาร บทความ เว็บไซต์และในส่วนของ กฤษฎมูรติ ผู้วิจัยใช้หนังสือ ชีวิตและความตาย แปลโดย กรรณิการ์ พรหมเสาร์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔. เป็นหลัก

๓) งานวิจัย ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งพุทธปรัชญาและกฤษฎมูรติ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาสองสายระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ ประเด็นหลักของการวิจัยครั้งนี้ คือ มโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ เน้นเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างของแนวคิดทั้งสอง โดยการนำเสนอให้เห็นถึงความหมายและขอบเขตในเรื่องมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตาย ของแต่ละแนวคิด และจะจำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องดังกล่าวนี้เท่านั้น

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

มโนทัศน์ หมายถึง ความเห็นหรือแนวคิดรวบยอดทั้งหมดต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

มโนคติ หมายถึง จินตนาการภาพหรือเนื้อหาของความคิดที่มีต่อชีวิตและความตายหรือที่เคยมีประสบการณ์มาปรากฏขึ้นในความคิด

ชีวิตและความตาย ชีวิตหมายถึง สิ่งที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่างๆมารวมกันเข้า และมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ความตาย คือ ลักษณะอาการหรือสภาพแห่งการดับ สภาพแห่งการสิ้นสุดยุติลง ทั้งในฝ่ายรูปธรรม และนามธรรม

กฤษฎมูรติ หมายถึง นักปราชญ์ชาวอินเดีย ทศนะปรัชญาเขาพูดถึงเรื่องชีวิตและความตายในอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การตายในขณะที่มีชีวิต หรือการยุติความสืบเนื่องทุกรูปแบบในจิตใจ ตายจากสิ่งรู้แล้ว ตายจากอดีต ตายจากอนาคต ตายจากเวลา เป็นการยุติสภาพของอิทธิพลกำหนดโดยความคิด และท้ายที่สุด ชีวิตและความตายย่อมเป็นสิ่งเดียวกัน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุ ได้จำแนกความตายเอาไว้ในหนังสือเรื่อง “ปริญญาจากสวนโมกข์” ไว้ว่า ความตายนั่นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท โดยเปรียบเทียบความตายเหมือนกับ “หนามยอก ก็เอาหนามบ่ง” คือ ๑) ความตายทางภาษาคนเหมือนกับหนามยอก หมายถึง การตายทางร่างกายนี้ เมื่อคนหมดลมหายใจ เคลื่อนไหวไม่ได้ เพราะร่างกายโดยรวมทั้งหมดระบบทั้งหมดไม่ทำงานการแตกดับของร่างกาย แล้วเข้าโลงนำไปเผานำไปฝังเรียกว่าการตายทางภาษาคน หรือเป็นการตายภาษารูปธรรม ๒) ความตายทางภาษาธรรมเหมือนกับเครื่องบ่งหนาม หมายถึง ความสลายแห่งความรู้สึกที่กล่าวมาแล้ว คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่า ตัวฉัน ตัวกู นั้นแหละ มันสลายลงไปเรียกว่าความตายในภาษาธรรมะ หรือความตายของความงอ ความตายของความยึดมั่นว่า ตัวกู ว่าของกู ให้ความงอมันตายไปเสีย ให้ความยึดมั่นมันตายไปเสีย^๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความตายไว้ในหนังสือ คู่มือชีวิต ไว้ว่า ความตายการปฏิบัติต่อชีวิตในขณะที่ยังไม่ตายให้ถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตและการอยู่เหนือความตายเป็นความจริงอย่างหนึ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญ เมื่อจะต้องเผชิญอยู่แล้วก็

^๕ พุทธทาสภิกขุ, ปริญญาจากสวนโมกข์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, มปป).

ควรรู้จักปฏิบัติต่อมันอย่างถูกต้อง ให้เกิดผลดีมากที่สุด และเกิดโทษน้อยที่สุด ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักระลึกถึงความตาย หลักธรรมที่มากับเรื่องนี้ มีทั้งคำสอนสำหรับผู้มองแบบที่หนึ่ง ซึ่งเห็นไปสู่ความรู้สึกลึกที่ดังมาเป็นประโยชน์ และมีทั้งคำสอนที่ชักนำไปสู่การมองแบบที่สอง ที่จะให้เกิดปัญญาซึ่งทำให้จิตใจให้เป็นอิสระบรรลุถึงสันติสุขได้โดยสมบูรณ์ การรู้จักระลึกถึงและพิจารณาความตายให้เกิดผลดี นี้เรียกว่า มรณสติ มีแนววิธี และผลปฏิบัติโดยสรุป ๒ แบบ คือ ในระดับของการมองแบบอย่างที่สอง ๑) ให้เห็นความจริงว่า ชีวิตของมนุษย์ นอกจากจะสั้น ไม่ยืนยาวแล้ว ยังไม่มีกำหนดแน่นอนอีกด้วย อย่างที่ว่า จะตายวันจะตายพรุ่งไม่รู้ ที่ทำให้เห็นคุณค่าของเวลาแล้วเกิดความไม่ประมาท กระตือรือร้นเร่งทำ กิจหน้าที่ บำเพ็ญคุณความดี และฝึกฝนพัฒนาตนในทุกทางให้ชีวิตเป็นอยู่อย่างมีค่า และเข้าถึงจุดหมายที่ประเสริฐ ๒) ให้รู้เท่าทันความจริงว่า ทรัพย์เงินทอง โภคทรัพย์ ตลอดจนบุคคลที่เป็นที่รักใคร่ยึดถือครอบครองอยู่นั้น หาใช่เป็นของตนแท้จริงไม่ ไม่สามารถป้องกันความตายได้ ดังนั้น เมื่อเกิดแล้วก็ต้องตายนั่นเอง ให้ยังรู้สภาวะของสังขาร รู้เท่าทันความจริงทะลุตลอดไปว่า ชีวิตนี้เป็นสังขาร อาศัยองค์ประกอบทั้งหลายมาประชุมกันขึ้น เกิดจากปัจจัยต่างๆ ประชุมแต่งเป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป การเกิดและการตายเป็นธรรมดาของชีวิตนั้น ไม่ใช่แต่ชีวิตที่มองเห็นเป็นตัวตนเท่านั้น แม้แต่องค์ประกอบต่างๆ ทุกส่วนของชีวิต และสิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ต่างก็ตกอยู่ภายใต้ กฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยงนี้ทั้งหมดล้วนเกิดขึ้นดำรงอยู่ แล้วก็ดับไป จะปรากฏรูปลักษณะอย่างไร ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยไม่เป็นไปตามความอยากความยึดติดของผู้ใด ใครต้องการจะทำอะไรให้เป็นไปอย่างไร ก็ต้องทำที่เหตุปัจจัย เมื่อรู้เข้าใจเท่าทันความจริงอย่างนี้แล้ว ก็จะหลุดพ้นออกจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย จิตเป็นอิสระ ปลอดโปร่งเบา ผ่องใส สว่างด้วยปัญญา เป็นอยู่ด้วยปัญญาและการดำเนินชีวิตต่างๆ ด้วยปัญญาเป็นสุขเบิกบานใจได้ตลอดเวลา อยู่พ้นเหนือความทุกข์ บรรลุอิสรภาพและสู่สันติสุขที่แท้จริง^{๑๑}

พระคุณฐิ เมธงุโร ได้แสดงทัศนะไว้ในเรื่อง “ความตายในทัศนะของพุทธศาสนิกชน” ไว้ว่า ความตายทางภาษาธรรมแบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ ตายจากความดี และตายจากความชั่ว ถ้าคนเราตายจากความดีเป็นความตายทั้งเป็น ถึงแม้ยังมีชีวิตอยู่ก็ร้อนนอนทุกข์ ถูกคน

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *คู่มือชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวयจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒๕-๒๒๘.

สาปแช่งไม่น่าภาคภูมิใจ แต่การตายจากความชั่ว ตายจากการหลงคิดยึดถือว่าเป็นตัวของตน อันนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าฝึกฝน น่ากระทำ เพราะทำให้เราหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย^{๙๙}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงความตายว่า ชีวิตนี้ทั้งชีวิตก็คือ โอกาสสำหรับการเตรียมตัวสอบครั้งสำคัญ สิ่งที่เราทำมาตลอดชีวิตล้วนมีผลต่อการสอบดังกล่าวไม่ว่าการคิด พูดหรือทำ ดีก็ตามชั่วก็ตาม การกระทำแม้เพียงเล็กน้อยไม่เคยสูญเปล่าหรือเป็นโมฆะ

ความตายไม่เพียงพรากเราไปจากทุกสิ่งทุกอย่างที่เรารักและห่วงหาอาลัยเท่านั้น หากยังนำมาซึ่งความเจ็บปวด และทุกข์ทรมานอย่างยิ่งยวดก่อนที่จะมลายหายสูญสุดท้ายจะหมดไป ความตายที่ไม่เจ็บปวดจึงเป็นขอยศปรารถนาของทุกคน รongลงมาจากความปรารถนาที่จะเป็นอมตะ ด้วยเหตุนี้ผู้คนเป็นอันมากจึงพยายามหนีห่างความตายให้ไกลที่สุด ขณะเดียวกันก็พยายามไม่นึกถึงมัน โดยทำตัวให้ง่วน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีชีวิตราวกับลืมตาย คำว่า “ความตาย” กลายเป็นคำอุจาดที่แสดงหูก^{๑๐๐}

วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวถึงความตายว่า ชีวิตตั้งแต่เกิดมีการเจริญเติบโต มีพัฒนาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลานั้นแล้วก้าวไปสู่ความชรา และสิ้นสุดลงที่ความตาย การดำเนินเปลี่ยนแปลงไปแบบนี้สสารนิยมเห็นว่าเป็นการดำเนินไปในรูปแบบที่เรียกว่า กระบวนการจักรกล (Mechanical) เป็นการดำเนินไปที่ไม่ได้มีเป้าหมายที่แน่นอนอันใด เพราะว่าการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกนั้น ไม่ได้เป็นไปเพื่อจุดหมายอันใด แต่เป็นไปอย่างจักรกล หมายความว่า ถ้าสิ่งใดเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปก็เพราะว่ามีอีกสิ่งภายนอกตัวมันมากระทำหรือมา “ผลัก” ให้มันเป็นไปเช่นนั้น เป็นความจำเป็นที่ต้องเป็นเช่นนั้นจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ทุกอย่างมีสาเหตุให้เกิดและผลต้องเป็นไปตามสาเหตุนั้น ไม่มีความบังเอิญ ชีวิตและทุกอย่างดำเนินไปตามเงื่อนไขกฎเกณฑ์ที่ตายตัว มิได้มีสิ่งใหม่เกิดขึ้น สิ่งที่มนุษย์เรียกว่าสิ่งใหม่เป็นเพียงความสลับซับซ้อนขึ้นกว่าเก่าเท่านั้นเอง ถ้าหากสิ่งนั้นไม่ได้ดำเนินไปอย่างที่เราคิดไว้ ไม่ได้หมายความว่ามันไม่ได้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์เดียวกัน แต่อาจมีตัวแปรอื่นมาเป็นเงื่อนไขใหม่ในกฎเกณฑ์เดียวกัน^{๑๐๑}

^{๙๙} พระคัมภีร์ เมฆงูโร, ความตายในทัศนะของพุทธศาสนิกชน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด คิมทอง, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๑๐๐} พระไพศาล วิสาโล, ระลึกถึงความตายสหายนัก, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : ชมรม กัลยาณธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๗ -๘.

^{๑๐๑} วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์โลกและความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. (กรุงเทพมหานคร : ไทยร่มเกล้าจำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓ -๔๔.

กฤษณมูรติ กล่าวว่า ในฐานะที่ความตายเป็นความจริงที่สำคัญต่อชีวิต ดำรงอยู่ในธรรมชาติโดยที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กฤษณมูรติได้กล่าวว่า “เมื่อจิตใจกันเอาความตายไปให้ห่างๆ และแยกออกจากชีวิตประจำวันด้วยเหตุแห่งความกลัว การแบ่งแยกนั้นจะเป็นตัวบ่มเพาะความกลัว ความวิตกกังวลให้เพิ่มพูนขึ้น อีกทั้งการสร้างทฤษฎีความเชื่อเกี่ยวกับความตายขึ้นอีกมากมาย การจะเข้าใจความตายได้ เราต้องเข้าใจชีวิต แต่ชีวิตไม่ใช่ความสืบเนื่องของความคิดที่สั่งสมมาและพยายามสืบเนื่องต่อไปในอนาคต เพราะความสืบเนื่องเช่นนี้เองที่สร้างทุกขเวทนาทั้งหลายให้แก่เรา ความตายไม่ได้อยู่ห่างไกลออกไปที่ไหนสักแห่ง มันอยู่ที่นี้และในขณะนี้ มันอยู่ที่นี้แล้วทุกนาทีของชีวิต”^{๔๔}

สมภาร พรหมทา กล่าวว่า จิตหรือวิญญาณที่ชาวพราหมณ์เรียกว่าอาตมัน มีบทบาทหลักประการเดียวคืออาตมันเป็นบ่อเกิดของความมีชีวิตเท่านั้น ให้พลังที่ล่อเลี้ยงให้ร่างกายและอวัยวะต่างๆ ทำงานได้เมื่ออาตมันให้พลังชีวิตแก่ร่างกายแล้ว แล้วพลังชีวิตก็เข้าหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกับกาย ร่างกายและอวัยวะต่างๆ ก็จะทำหน้าที่ของตนไป อาตมันไม่ใช่ผู้เห็นได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัสและคิดหากแต่เป็นสิ่งที่ทำให้การได้ยิน ได้กลิ่น ได้รู้รส รู้สัมผัส และความคิด ความรู้สึก จินตนาการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ภายในกาย เมื่อชีวิตดำเนินไปจนถึงวาระที่กายแก่หรือชำรุดเกินกว่าที่จะทำหน้าที่ วิญญาณก็จะจากไปและดำเนินไปในสังสารวัฏตามผลกรรมที่ตนได้กระทำ^{๔๕}

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณัฐยา วาสิงหน ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความหมายของความตาย : การตีความตามพุทธปรัชญา” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ งานวิจัยนี้สรุปได้ว่า หากมนุษย์รู้และเข้าใจความหมายที่แท้จริงหรือความหมายในแง่อภิปรัชญาของความตายว่าเป็นอาการของการดับลง เป็นภาวะที่มีอยู่จริง ความตายเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติของชีวิต ความตายก็จะไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวสำหรับมนุษย์คนนั้น ความตายตามความหมายของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นเพียงการแตกดับครั้งหนึ่งในทุกปัจจุบันขณะของขั้น ๕ สืบต่อกันไป เรียกว่า ขณิกมรณะ จนถึงที่สุดแห่งการแตกดับลงของรูปนามในชาติหนึ่งๆ แห่งอายุขัย เรียกว่า การขาดสิ้นแห่ง

^{๔๔} กฤษณมูรติ, ว่าด้วยชีวิตและความตาย, หน้า ๕ - ๑๐.

^{๔๕} สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

ชีวิตินทรีย์ トラบเท่าที่มนุษย์ยังมีวิชาค้นหา อุปาทาน ชีวิตก็ยังคงปฏิสนธิคือเกิดใหม่ในภพภูมิต่างๆ ตามสภาพแห่งกรรม ความตายจึงเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงช่วงหนึ่งของกระแสชีวิตที่หมุนเวียนอยู่ในสังสารวัฏตามเหตุปัจจัยทั้งหลายของสัตว์โลกที่ได้สร้างมา หากมนุษย์ผู้ใดสามารถกำจัดกิเลสอันเป็นเหตุปัจจัยให้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏได้หมดสิ้น เมื่อนั้นการเกิดตายในสังสารวัฏก็เป็นอันจบสิ้น พุทธปรัชญาเถรวาทได้ใช้ประโยชน์จากความตายด้วยวิธีที่เรียกว่า มรณสติ คือการมีสติระลึกถึงความตายอยู่เสมอ ให้เกิดผลการปฏิบัติเชิงจริยธรรม เนื่องจากความตายเป็นภาวะสากลของมนุษย์ การเจริญมรณสติจะช่วยให้มนุษย์เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเพื่อนร่วมสภาวะเดียวกันกับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ย่อมก่อให้เกิดความเมตตาเอื้ออารีต่อกัน^{๑๖}

พระอารดินทร์ เขมธมฺโม ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของกฤษณมูรติ” วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย งานวิจัยนี้สรุปได้ว่า มโนทัศน์เรื่องความตายในทัศนะของกฤษณมูรติ ทำให้ทราบว่าความตายทางกายภาพเป็นสิ่งที่กฤษณมูรติ เห็นว่าเป็นความจริงหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ประจักษ์อย่างเด่นชัดแต่เขาไม่เห็นด้วยกับบทสรุปที่นิยามความหมายของความตายไว้อย่างตายตัว โดยที่แนวคิดสสารนิยมทำให้ความหมายของความตายมีความคับแคบ เพราะจำกัดอยู่ในเงื่อนไขทางสสารเท่านั้น ในขณะที่แนวคิดจิตนิยมทำให้ความหมายของความตาย เป็นเพียงเครื่องมือของสารัตถะทางนามธรรมที่ห่างไกลชีวิตจริง ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท แม้จะไม่เห็นด้วยกับการอธิบายให้ความหมายเรื่องความตายของสสารนิยมและจิตนิยมเช่นเดียวกันกับทัศนะของกฤษณมูรติ แต่ก็มีประเด็นที่กฤษณมูรติไม่เห็นด้วย คือแนวคิดการ เวียนว่ายตายเกิด เพราะเขาถือว่าเป็นรูปแบบความสืบเนื่องหลังความตาย และรูปการอธิบายความตายที่เป็นบทสรุปขึ้นมา เนื่องจากกฤษณมูรติ เห็นว่าบทสรุปทฤษฎีเหล่านี้ เป็นเพียงเหตุผลซับซ้อนโดยความคิด ไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่กำลังเป็นอยู่^{๑๗}

พระอนุชิต ปทุมวณฺโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความตายในศาสนาดั้งเดิมของเผ่าม้ง” วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

^{๑๖} ฌรัฐชา วาลิงหน, “ความหมายของความตาย การตีความตามพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๑.

^{๑๗} พระอารดินทร์ เขมธมฺโม, “การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายของกฤษณมูรติ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย งานวิจัยนี้สรุปได้ว่า ชาวม้งมีความเชื่อว่า หลังความตายแล้ววิญญาณออกจากร่างกายเดินทางไปพบวิญญาณบรรพบุรุษในโลก และกลับมาเกิดใหม่อีก สภาพชีวิตหลังความตาย มีแต่ความหิวโหย ทุกข์ทรมาน ยากลำบาก และมีอุปสรรคขวางกั้น กล่าวคือวิญญาณคนตายจะลำบากไม่สามารถไปพบวิญญาณบรรพบุรุษได้ จึงมีการปฏิบัติต่อกันตายขึ้น มีขั้นตอนที่ซับซ้อนละเอียด แต่ละขั้นตอนมีความหมายที่สำคัญต่อวิญญาณคนตาย การปฏิบัติต่อกันตายยังเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว วงศ์ตระกูล ให้เกิดความสามัคคีอีกด้วย ปัจจุบันสังคมยุคใหม่ เทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ส่งผลให้การปฏิบัติต่อกันตายแบบดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการไปตามกระแสยุคใหม่ ชาวม้งบางตระกูลหันไปนับถือศาสนาอื่น เช่น คริสต์ศาสนา พุทธศาสนา ทำให้ทัศนคติความเชื่อต่อความตายและรูปแบบการปฏิบัติต่อกันตายแบบใหม่เข้าผสมผสานกัน ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ต่อกันตายแบบใหม่เข้าผสมผสานกัน ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมด้านความเชื่อศาสนา และวัฒนธรรมของชาวม้งใหม่เกิดขึ้น^{๑๔}

พระสมุห์มงคล เกสโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาปริศนาธรรมจากพิธีกรรมงานศพ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีกรรมงานศพในอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร” งานวิจัยนี้สรุปได้ว่า พิธีการจัดการกับศพในแต่ละขั้นตอนให้ผู้ตายที่เป็นญาติ การจัดการศพให้แก่ผู้ตาย นับเป็นประเพณีสุดท้ายเกี่ยวกับชีวิต จัดขึ้นตามพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือโดยการจัดการศพให้สะอาดเรียบร้อย เพื่อไม่ให้ญาติตาแก่ผู้พบเห็น หรือให้ผู้มาร่วมงานมองแล้วไม่รู้สึกรังเกียจกลัว การนำศพลงโลง การตั้งนำศพขึ้นตั้งบำเพ็ญกุศล การบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม การฌาปนกิจ การลอยอังคารและการทำบุญอุทิศให้ในวันสำคัญตามประเพณีนิยม

ปริศนาธรรมในงานศพ หมายถึง การบอกเหตุผล ความเชื่อ หรืออธิบายวิธีการปฏิบัติในพิธีกรรมงานศพของพุทธศาสนิกชนในพิธีการต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องความตายนั้ก็มีปริศนาธรรมและปรัชญาซ่อนอยู่เสมอ และในรูปแบบของปริศนาธรรมในงานศพนี้เป็นแง่ให้คิดตรอง โดยใช้ปัญญาเป็นหลักให้แก่เจือ่งงานทั้งหลายที่ได้ผูกเอาไว้ เช่น การอาบนํ้าศพ เป็นการทำความสะอาดร่างกายของผู้ตายให้สะอาดบริสุทธิ์เพื่อที่ผู้ตายได้ไปภพอื่นโดยมีลักษณะหมดจดปริศนาธรรม สอนให้รู้ว่าคนเรานั้นต้องเอา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็น

^{๑๔} พระอนุชิต ปทุมวณฺโณ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความตายในศาสนาเดิมของเผ่าม้ง”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

น้ำอาบกายวาจาและใจให้สะอาด แต่ผู้ที่ตายไปแล้วไม่สามารถจะอาบได้ แม้แต่อาบน้ำยังไม่ได้ต้องอาศัยผู้อื่นอาบให้การอาบน้ำคือการเอา สีล สมาธิ และปัญญา มาปฏิบัติ จะต้องปฏิบัติเองและต้องปฏิบัติในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

จากการศึกษาปริสนาธรรมจากพิธีกรรมงานศพในอำเภอคลองขลุง ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้เป็นพิธีกรรมที่คล้ายกับพิธีกรรมงานศพทั่วไป มีเรื่องที่น่าสนใจ คือ การนำหนามพุทรามารองพื้นโลงก่อนนำศพใส่โลง และการเรียกดวงวิญญาณของผู้ตายนั้นตายอย่างไม่ปกติ(ตายโหง) ประกอบกับบทสัมภาษณ์ ที่ให้ข้อคิด หลักปฏิบัติ ในลักษณะเชิงศึกษา

คุณค่าที่ได้จากปริสนาธรรมในงานศพ เป็นการอธิบายความเป็นจริงของชีวิตได้เป็นอย่างดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ในเรื่องของกฎแห่งกรรม เช่น คนที่ทำดีก่อนตายเมื่อตายแล้วก็มีญาติมิตรทำพิธีศพให้อย่างสมเกียรติ และพิธีกรรมอีกมากมายที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือเพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ตายได้ไปสู่คติ หรือคติที่ผู้ตายได้ทำไว้ก่อนตาย อีกประการ คือทำให้ดวงวิญญาณของผู้ตายได้ไปสู่คติ หรือคติที่ดีตามความดีที่ผู้ตายได้ทำไว้ก่อนตาย อีกประการ คือทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนแน่นแฟ้นมั่นคงยิ่งขึ้น ต่างก็ได้คบหาสมาคมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากญาติมิตรที่มาร่วมงานศพนั้นจะให้เจ้าภาพอบอุ่นไม่ว่าวัน ไม่ว่าเหว่เดียวตาย รู้สึกสำนึกในบุญคุณที่ญาติมิตรมาให้กำลังใจในยามทุกข์ และเมื่อถึงคราวที่คนอื่นประสบเหตุการณ์เช่นนี้บ้าง เราเองก็ต้องตอบแทนความมีไมตรีจิตในทำนองเดียวกัน^{๑๕}

พระมหาจารย์ ธรรมธโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” งานวิจัยนี้สรุปได้ว่า ตามทัศนะของชาวพุทธปรัชญาเถรวาท การตายและการเกิดเป็นความจริงของธรรมชาติสำหรับมนุษย์ทุกคน ส่วนคติหรือสถานที่เกิดนั้น จะมีทั้งเป็นสถานที่บังขึ้นในเชิงบวกคือแสดงถึงภาวะแห่งความสุขความสบาย ส่วนสถานที่เกิดบังขึ้นในเชิงลบ คือแสดงภาวะแห่งความบีบคั้นได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสด้วย สำหรับเหตุปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดและไม่เกิดนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพทางจิตของบุคคลนั้นตราบใดที่บุคคลยังมีกิเลสอยู่เขาย่อมเกิดอีกตรานั้น การปฏิเสธการเวียนตายเวียนเกิดย่อมเท่ากับเป็นการปฏิเสธหลักคำสอนเรื่องมรรค ผล และนิพพานไป

^{๑๕} พระสมุห์มงคล เกสโร, “ศึกษาปริสนาธรรมจากพิธีกรรมงานศพ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีกรรมงานศพในอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร”, วิทยานิพนธ์ศาสนาสตวรรษมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ด้วย และหลักธรรมที่จะทำให้บุคคลล่วงพ้นจากการเวียนตายเวียนเกิดได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ เพราะพระพุทธเจ้าทรงรับประกันผลสำเร็จของผู้ที่ปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งถ้าได้ปฏิบัติอย่างเข้มงวดจริงจังตามเงื่อนไขแล้ว ย่อมได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เข้าถึงความหลุดพ้นจากทุกข์หรือเข้าถึงนิพพานในชาติปัจจุบัน แต่ถ้ายังไม่บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เพราะเกิดกิเลสที่จะต้องละยังมีเหลืออยู่ ก็จะบรรลุธรรมเป็นพระอนาคามีอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่างนี้อย่างแน่นอนอันเป็นผลที่ผู้ปฏิบัติจะได้รับในชีวิตปัจจุบัน ภายในเวลาอย่างน้อย ๗ วัน และอย่างมากที่สุดไม่เกิน ๗ ปี

โดยสรุป มโนทัศน์เรื่องการตายและการเกิด มีความสำคัญมากในด้านหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา และเป็นแนวทางในการวางพื้นฐานทางความคิดด้านศีลธรรมอันดีงามตลอดจนทำความเข้าใจให้กระจ่างถึงเรื่องหลักการและสังสารวัฏจักรหรือการเวียนตายเวียนเกิด ซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม จาริต ประเพณี ทำชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดีและมีความหมายเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างแท้จริง รีบเร่งทำหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอย่างเต็มกำลังความสามารถ ไม่ปล่อยชีวิตให้ไร้ค่าและความหมาย สิ่งเหล่านั้นทั้งหมดที่จะเป็นแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน^{๒๐}

ดิเรก วังชากร ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “อภิปรัชญาของกฤษฎณมูรติ” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปได้ว่า ผลงานที่นำเสนอแนวคิดของกฤษฎณมูรตินั้นมีแนวคิดทางอภิปรัชญาเป็นพื้นฐาน จากการวิจัยพบว่ากฤษฎณมูรติเชื่อว่ามีความจริงแท้อยู่ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ และความจริงแท้ของเขามีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงเป็นเอกภาพไม่แบ่งแยก และมีกำลังเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่สามารถรับรู้ด้วยเหตุผลที่มีความคิดเข้ามาจำกัด เขาจึงปฏิเสธระบบคิดและข้อสรุปใดๆ ว่าไม่ใช่ความจริงแท้ ความคิดได้สร้างความแบ่งแยกระหว่างความจริงแท้กับสิ่งที่ความคิดสร้างขึ้น และปิดบังการเห็นความจริง เขามีความเชื่อทางอภิปรัชญาเป็นพื้นฐานในการมองปัญหา เขาเชื่อว่าปัญหาเกิดจากการที่มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงแท้ได้ เพราะความคิดเป็นพันนาการแห่ง

^{๒๐} พระมหาคำรบ ฐมฺมชโร, มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

การรับรู้ความจริง ในการแก้ปัญหา นั้นเขาได้เสนอให้มนุษย์รับรู้ความจริงแท้ โดยผ่านการรับรู้โดยตรง และทันทีทันใดต่อข้อเท็จจริงอย่าง ที่มันเป็นอยู่จริง โดยผ่านการใส่ใจทั้งหมดต่อสิ่งที่ เป็นอยู่อย่าง ที่มันเป็น โดยปราศจากกระบวนการความคิด รับรู้โดยตรงทันทีทันใดแบบปัจจุบัน ขณะ ดังนั้นกฤษฎมูรติจึงมีแนวคิดทางอภิปรัชญาในการมองปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์^{๒๑}

วินัย มณีขาว ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปรัชญาการศึกษาของกฤษฎมูรติ” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยนี้สรุป ได้ว่า ในปรัชญาการศึกษาของกฤษฎมูรติสัมพันธ์กับแนวคิดทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา ปรัชญาชีวิตและปรัชญาสังคมของเขาเอง โดยมีวิถีทางที่ใช้ในการศึกษาที่กฤษฎมูรติได้ เสนอแนะไว้ โดยการศึกษา มีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาบุคคลให้ รู้จักตัวเองโดยอาศัยการเรียนรู้ที่เป็นการเฝ้าสังเกต ซึ่งก็คือสมาธินั่นเอง สมาธิคือการรู้เท่าทัน ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจริงทั้งในความคิดและเป็นวิถีทางสู่การหลุดพ้น บุคคลที่รู้จักตนเอง ประกอบด้วยสติปัญญา ความดี และความรัก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงภายในอย่าง แท้จริง และการแก้ปัญหาของสังคมอาจทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงภายในตัวปัจเจกบุคคล เรื่องนี้เป็นบทบาทสำคัญของการศึกษา^{๒๒}

กิติ ยิ่งยงใจสุข ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ มโนทัศน์เรื่องความตายในคัมภีร์ จัวงจื่อ “ วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยนี้สรุปได้ว่า วรรณปะจวงจื่อได้มองสรรพสิ่งล้วนอยู่ในกระบวนการแปรเปลี่ยนอันไม่ มีการ “เริ่มต้น” หรือ “สิ้นสุด” ซึ่งเป็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันไป การเริ่มต้น และการสิ้นสุดเป็นเพียงการกำหนดขึ้นและแบ่งแยกว่าจุดหนึ่งในกระบวนการแปรเปลี่ยนนี้ คือการเกิดอีกจุดหนึ่งคือการตายของมนุษย์ แล้วให้ค่าในช่วงเวลาสั้นๆระหว่างเกิดและ การตาย เนื่องจากการแปรเปลี่ยนไปมาของความเป็นตัวตนอันหาความแน่นอนชัดเจนไม่ได้นี้ ทำให้เส้นเอกลักษณ์แห่งความเป็นตัวตนลบลบเลื่อนไป ทำให้ก้าวไปสู่บทสรุปที่ว่า สรรพสิ่ง และตัวเรานั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน นั้นหมายความว่า จะไม่มีสภาวะที่ “ตน” และ “สิ่งอื่น” สามารถ แยกขาดจากกันได้โดยเด็ดขาด ความตายจึงมิใช่การพลัดพรากจากกันแต่ประการใด จุดสำคัญ

^{๒๑} ดิเรก วังชากร, “อภิปรัชญาของกฤษฎมูรติ” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒).

^{๒๒} วินัย มณีขาว, “ปรัชญาการศึกษาของกฤษฎมูรติ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๒).

ที่สุดอยู่ที่การแสดงให้เห็นถึงลักษณะการสัมพันธ์กับชีวิตและความตายด้วยท่าทีที่เข้าไปมีส่วนร่วมและตอบสนองอย่างเสรี ไม่ผูกติดกับความเชื่อและอคติที่มีอยู่ก่อนนั้น สถานการณ์ขณะเผชิญหน้ากับความตายจึงใหม่ ในแง่ที่พ้นจากความคิดใดๆ ที่ถูกปลูกฝังด้วยค่านิยมประเพณีต่างๆ ที่ทำให้มองความตายเป็นการสูญเสียอันน่าเศร้า และการเข้าไปมีท่าทีเกี่ยวข้องกับความตายด้วยความเบิกบาน เล่นล้อสนุกกับชีวิตด้วยท่าทีที่เรียกว่า การหลอมรวมเชิงสุนทรียศาสตร์นั่นเอง^{๒๓}

จากทฤษฎีทั้งหมด จะเห็นได้ว่า มีการกล่าวถึงชีวิตและความตายในลักษณะต่าง ๆ กัน ตามทฤษฎีความเห็นของแต่ละบุคคล ซึ่งทั้งหมดได้กล่าวถึงชีวิตและความตายพร้อมกันว่าล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการธรรมชาติ พุทธปรัชญาเถรวาทก็เห็นเช่นนั้น แต่ รูปแบบของพุทธปรัชญาเถรวาทมองชีวิตและความตายเป็นความสัมพันธ์รูปวงกลม トラบใดที่มนุษย์ยังไม่หมดกิเลสก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนั้นตามกรรมที่กระทำไว้ แต่กฤษฎมูรติ ไม่เห็นด้วยเรื่องความสืบเนื่องหลังความตาย ประเด็นความเหมือนกันและแตกต่างกันยังไม่มีใครชี้ชัดในรายละเอียดให้เห็น ผู้วิจัยจึงต้องการเสนอตรงนี้ จึงต้องการศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ ให้ละเอียดยิ่งขึ้น ในประเด็นต่างๆ ในขอบเขตที่กำหนดไว้ ว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกันอย่างไร

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ รวบรวมข้อมูลเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาทกับกฤษฎมูรติ โดยมีทั้งหนังสือ วารสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาษาไทยและต่างประเทศ

๑.๖.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลง

^{๒๓} กิติ ยิงยงใจสุข, “มโนทัศน์เรื่องความตายในคัมภีร์จวงจื้อ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕).

กรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙. เป็นสำคัญ
พร้อมทั้งเล่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา

๑.๖.๓ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากงานเขียนของกฤษณมูรติ โดยใช้
หนังสือ กฤษณมูรติ ว่าด้วยชีวิตและความตาย แปลโดย กรรณิการ์ พรหมเสาร์ พิมพ์ครั้งที่ ๒
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ๒๕๔๔ เป็นหลักสำคัญ พร้อมด้วย
หนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา

๑.๖.๔ ศึกษาข้อมูลชั้นต่างๆ ที่ได้มา และทำการศึกษาและวิเคราะห์ใน
ขอบเขตที่ผู้วิจัยกำหนด

๑.๖.๕ สรุปผลการศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธ
ปรัชญาเถรวาทกับกฤษณมูรติ

๑.๖.๖ นำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญา
เถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายของกฤษณมูรติ

๑.๗.๓ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องชีวิตและความตายในพุทธปรัชญา
เถรวาทกับกฤษณมูรติ ว่ามีความเหมือนกันและแตกต่างกัน